

ФІЛОСОФСЬКО- КУЛЬТУРНІ ЦІННОСТІ ОСОБИСТОСТІ

УДК 316.455:159.923.2-021.414

КРАВЧЕНКО Алла, д. філос. н., професор кафедри філософських та соціальних наук Київського національного торговельно-економічного університету

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У ТРАНСФОРМАЦІЯХ ІДЕНТИЧНОСТІ: ЦІННІСНИЙ АСПЕКТ

Розглянуто проблему відповідальності в контексті "нелінійних" процесів розвитку сучасного соціокультурного життя. Обґрунтовано взаємозв'язок відповідальності з ідентичністю особистості, які обумовлюють її самопізнання. Проаналізовано особливості відповідальності в "суспільстві споживання", що створює нові смисли і нову систему цінностей.

Ключові слова: соціальна відповідальність, сенс, ідентичність, цінність, споживання, особистість.

Кравченко А. Ответственность в трансформациях идентичности: ценностный аспект. Рассмотрена проблема ответственности в контексте "нелинейных" процессов развития современной социокультурной жизни. Обоснована взаимосвязь ответственности с идентичностью личности, обуславливающих ее самопознание. Проанализированы особенности ответственности в "обществе потребления", создающем новые смыслы и новую систему ценностей.

Ключевые слова: социальная ответственность, смысл, идентичность, ценность, потребление, личность.

Постановка проблеми. Розвиток сучасної цивілізації визначають як перехід до епохи "пост": постіндустріального, постекономічного суспільства, постцивілізації, постлюдини тощо. Ця ситуація зумовила характерні риси нашої соціально-культурної, економічної, політичної дійсності. Причому зміни в одній зі сфер обов'язково приводять до відповідних трансформацій в інших. У контексті такої методологічної перспективи не коректно нав'язувати складним процесам соціальної самоорганізації "лінійну" спрямованість. Адже процеси, які відбуваються в культурі, політиці, гуманітарній сфері загалом зумовлюють "траєкторію" розвитку економіки і навпаки. На цьому тлі відбувається зміна ціннісних орієнтирів які, в свою чергу, призводять до транс-

© Кравченко А., 2018

98

ISSN 1727-9313. ВІСНИК КНТЕУ. 2018. № 1

формаційних процесів самоідентифікації кожної окремої особистості, зміни світоглядних уявлень та уподобань. Аналіз та розуміння подібних перетворень, що мають синергетичний характер, дадуть змогу зорієнтуватись в сучасному хаосі біполярних суджень та уявлень, сфокусуватись на вирішенні тих проблем, які не будуть йти в розріз із ціннісними уявленнями особистості, що й визначатиме ступінь відповідальності особи за дії чи бездіяльність. Тому питання соціальної відповідальності в епоху трансформаційних перетворень, яку ми ідентифікуємо як "пост", цікавить дослідників у галузях політології, психології, соціології, філософії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняттю "відповідальність" як загальнонауковій категорії та моральному імперативу присвячені праці Х. Арендт, І. Вітковської, Г. Йонаса, М. Кириченка, К. Муздибаєва та ін. Так, зокрема, у працях Х. Арендт аналізується роль політичної відповідальності в теорії судження, розглядаються питання колективної відповідальності та відмінність моральної відповідальності від релігійного поняття вини [1]. М. Кириченко розглядає формування соціальної відповідальності в управлінні [2]. Соціальна відповідальність бізнесу досліджується у наукових доробках фахівців у галузях управління та економіки, серед яких представлені праці вітчизняних науковців Л. Бухаріної [3], А. Колота [4], Н. Косар [5] та ін. Проблеми формування особистісної ідентифікації вивчали Е. Фромм, Е. Сміт, Е. Еріксон, М. Остапенко, Л. Нагорна, О. Резнік та ін. Останні дослідження українських вчених присвячені різним аспектам самоідентифікації особистості, серед яких: самоідентифікація у віртуальному просторі (Н. Стратонова) [6], соціальні прояви самоідентифікації (В. Богаченко, О. Лісовий, М. Остапенко, Г. Хоружий,) [7–10], особливості національної самоідентифікації (А. Кісельова, Т. Полковенко) [11; 12].

Попри велику кількість публікацій, присвячених різноманітним аспектам відповідальності, подальшого розгляду потребують питання формування нових проявів відповідальності у світлі формування постмодерних ціннісних орієнтацій особистості, що призводить до трансформації її ідентичності.

Метою статті є спроба охарактеризувати формування нових проявів відповідальності на тлі зміни ціннісних орієнтацій особистості в умовах постмодерного простору та особистісного самовизначення в цьому просторі.

Матеріали та методи. Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові принципи пізнання соціокультурних явищ, які відображають історико-філософські, соціально-психологічні, культурологічні аспекти інтерпретації проблеми та підпорядковані системно-структурному, синергетичному і контамінаційному методам пізнання.

Результати дослідження. Ціннісні аспекти ідентифікації особистості стають основоположним критерієм у визначенні її місця

в соціальному середовищі. Виходячи з феноменологічної концепції К. Роджерса, фундаментальним поняттям якої є "Я-концепція", особистість формується зі сприйняття себе і своїх взаємин з іншими людьми, а також з цінностей "Я". Першорядним стрижнем функціонування особистості є тенденція до самоактуалізації. Свобода самовизначення, самоідентифікація закладена в людській природі та виявляється через потребу реалізувати свої природні потенційні можливості.

Прискорення соціально-культурних трансформацій веде до зміни цілісності сприйняття людиною полікультурного простору як чогось сталого та стабільного, що в свою чергу призводить до постійної трансформації елементів самореалізації та власного самовизначення. "Занурення соціальної системи у простір "космохаоса", – на думку М. Ліпіна, – загострює проблему самоідентичності. Величезні швидкості соціально-культурних трансформацій безпосередньо зачіпають становище людини. Швидкість та інновації розгортаються не тільки на "зовні", вони вирують і "всередині" людини. Хаос втягує людину в поле свого тяжіння, що сприяє розпаду цілісності особистості на множинність мінливих ролей" [13, с. 82–83]. Вдалиий пошук себе в такому хаосі стає можливим лише завдяки особистісним позитивним ціннісним орієнтирам та відповідальності в процесі самореалізації індивіда.

Сучасні трансформаційні процеси, тенденції глобалізації, швидкий розвиток новітніх технологій, що змінили устої комунікативних систем та світоглядні орієнтири соціуму, нестабільність економічного та політичного розвитку, поява нових соціальних інститутів призвели до загострення процесу самоідентифікації та розмежування її на рівні та напрямки. Так, за Е. Гідденсом [14], серед рівнів самоідентифікації можна виділити індивідуальний (передбачає унікальність особистості з притаманними лише їй рисами та характеристиками) та соціальний (ідентифікація себе через усвідомлення своєї належності до різних соціальних груп та прийняття їх ціннісних та світоглядних орієнтирів), а за напрямками визначити національну, етнічну, культурну та інші самоідентифікації.

Соціальний рівень самоідентифікації не є статичним. Особа, перебуваючи в суспільстві, яке змінюється, здатна змінюватись сама, а, відтак, змінювати сприйняття власного "Я". Отже, можна говорити про "соціальну мобільність", коли індивід або соціальний об'єкт переходить з однієї соціальної позиції в іншу. Такий перехід може бути як висхідний, так і низхідний, тобто перехід на більш високу або більш низьку соціальну позицію. Подібні процеси відбуваються на рівні не лише індивіда, а й соціальних груп, коли деградація групи веде до пониження її соціального статусу або навіть руйнації її соціальної єдності. На думку П. Сорокіна, така соціальна циркуляція індивідів і їх розподіл здійснюються не з волі випадку, а мають характер

необхідності і строго контролюються різноманітними інститутами, які загалом складають величезний комплекс механізмів, які контролюють весь процес соціального тестування, селекції і розподілу індивідів усередині соціального агрегату [15, с. 422]. Тож можна стверджувати, що трансформаційні процеси в суспільстві безпосередньо впливають на формування особистості та її самоідентифікацію. Вберегтись від негативних впливів цивілізаційних викликів можливо за наявності чітких позитивних ціннісних орієнтирів.

Зміст епохи задає сенс або ідею існування кожного окремого індивіда. У "дзеркалі" свого часу людина впізнає себе і, відповідно, в історичних персоналіях ми відшукуємо ознаки певної соціально-культурної ситуації. Таким чином, знання і пізнання ідей нашого часу невід'ємні від процесу самопізнання. Відповідальне існування можливо лише остільки, оскільки людина реагує на цей виклик епохи, який звучить у багатьох голосах у вимозі "Пізнай себе!" [16, с. 32]. Міра відповідності призову епохи знайти свою конкретно-історичну сутність визначає міру соціальної відповідальності людини.

У контексті пошуку власної ідентичності можна вести мову про відповідальність, а не про елементарне пристосування індивіда до вимог існуючої реальності. Адже "вимоги епохи" і "вимоги практичного життя" далеко не тотожні речі. Перша вписана в загальноісторичний розвиток людства, і тому розкривається як свобода, а друга є адаптацією до імперативів навколишнього середовища. В одному випадку ідентичність є передумовою і кінцевою метою, в іншому, ідентичність редукується до соціальної ролі, з якою "зживається" індивід.

Трансформації ціннісного простору обумовлені переходом соціального буття від "лінійних" і відносно простих схем організації до надскладних і неврегульованих структур. Новоевропейський суб'єкт виникає на тлі позбавлення ознак суб'єктності навколишнього світу. Властиве класичній науці світорозуміння руйнується разом з тим "простим" і "зрозумілим" соціальним світом в кінці XIX – початку XX ст. Подібно до того, як в математичну впорядкованість класичної науки входять нові знання, так і соціальне буття відкриває в своїй основі неупорядкованість, мінливість. Стабільність і традиційність поступаються місцем мінливості та перманентній кризі. Ці процеси зустрічаються як в економічній, так і соціально-політичній сферах. Трансформація фундаментальних принципів європейської культури, яка почалася на початку минулого століття, відбувається і сьогодні. Тому одним з істотних визначень нашого часу є "поточна сучасність" [17, с. 232–238].

Плинність, невизначеність і складність світу, розглянута в контексті людського життя, розкривається як основа для "страху" і "тривоги". Проблемність ідентичності в такому випадку є однією з найважливіших характеристик сучасності. За З. Бауманом, незавер-

шеність ідентичності та індивідуальна відповідальність за усунення цієї незавершеності нерозривно пов'язані з усіма іншими аспектами модернити [17, с. 181]. Сьогодні ситуація ускладнюється ще й тим, що можливість вибрати власну ідентичність стикається з постійною трансформацією соціальних ролей, в межах яких вона могла б конституюватися. Відбувається швидка зміна "соціальних ніш", які б могла зайняти людина. Тому ідентичність перестає бути чимось раз і назавжди визначеним. Індивід може кілька разів змінювати свою ідентичність відповідно до змін у навколишньому соціально-культурному і економічному просторі.

Таким чином, відповідальність перед іншими людьми, які співіснують і співпрацюють разом зі мною, є важливим фактором ідентифікації. Ідентичність не є приватною справою, вона вимагає визнання. Так само і пробачити нас може тільки інша людина, з якою ми реально пов'язані даною обіцянкою. Обіцянка, дана мною самому собі, і прощення, забезпечене мною собі ж, так само необов'язкові, як жести перед дзеркалом, зазначала Х. Арентс [18, с. 314].

Дійсно відповідальним може бути тільки самовідданий індивід. В іншому випадку він визнається таким, який не може нести відповідальність, тобто безвідповідальним. Однак у сучасному суспільстві людина змушена виконувати кілька соціальних ролей одночасно – при тому, що вони також змінюються. Те, за що він відповідальний в одному випадку, в іншому залишається поза межами його відповідальності. Так само і суспільство вимагає від різних соціальних ролей різні способи поведінки, які також не задані раз і назавжди. Людська ідентичність вимальовується як еkleктична сукупність, калейдоскоп або випадкова "колекція". Ідентичність – культурна або особистісна – передбачає акти колекціонування, тобто побудову із зібраного довільних систем цінностей і смислів [19, с. 60]. Таким чином, ідентичність людини виявляється взаємопов'язаною з проблемою оволодіння самим собою.

У результаті соціально-економічних трансформацій одним з найважливіших способів конституювання ідентичності виступає споживання. Тобто людина реалізує себе не стільки у вчинках, скільки в придбаних речах. Сучасна модель споживання спрямована на те, щоб допомогти людині придбати корисну річ. Її головним завданням є змусити людину виявляти себе в речах. За допомогою останніх індивіди "виділяються серед натовпу" [20, с. 297]. Отже, проблема визнання власної ідентичності вирішується через річ, яка перетворюється в символ і сенс.

У результаті "трудова етика" поступається місцем "етиці споживання". Виникає ситуація, коли людина змушена все більше працювати для того, щоб задовольняти зростаючі "потреби споживання". Однак "голод" споживання ніколи не може бути остаточно задо-

волений. "Суспільство споживання" виявляється суспільством постійної потреби. Але зростаюче споживання – це ознака не багатства, а бідності, воно поєднується із занепокоєнням, бідністю і виснажливою працею. Саме методичні, дисципліновані зусилля, що ведуть до досягнення досконалості в сфері технічної праці, знищують всі надії, які пов'язують у певних колах з цим процесом (Ф. Г. Юнгер) [21, с. 38].

Як відомо, "трудова етика" зароджується в горизонті проблем "вічності" і "трансцендентного". Вона пов'язувала людину з чимось таким, що виходило за межі сьогодення. Але "етика споживання" стосується виключно "тут" і "тепер". Річ створюється для того, щоб незабаром поступитися місцем новим речам. Динамічність і плинність сучасності знаходить своє відображення в швидкоплинності існування речей. Основну роль відіграє не їх реальна наявність, а знаковий характер. Оскільки ідентичність у сучасному "суспільстві споживання" вимагає постійного підтвердження, в режимі збільшення темпу життя, час перестає бути "людським часом", оскільки, стаючи засобом досягнення зовнішнього результату, він перетворюється в "мертвий час", який людина споживає як щось відсторонене від себе. По суті, це процес перетворення людини і часу його життя в ресурс. Йдеться про те, що "суспільство споживання" робить предметом споживання все, включаючи саму людину.

Споживання не заповнює внутрішній зміст (порожнечу) людської ідентичності. Свого часу М. Гайдеггер відзначав: споживання всіх матеріалів, включаючи сировину "людина", для технічного виробництва необмеженої можливості виготовлення всього невидимо обумовлено повною порожнечою, в якій зважено суще, матеріал для "дійсного" [22, с. 190]. Зазначена "порожнеча" особливо гостро виявляється в так званих "прикордонних ситуаціях", коли стає очевидним, що ніяке споживання не здатне задовольнити екзистенціальний "голод".

"Суспільство споживання" не передбачає сутнісної єдності складових його індивідів. Відносини між людьми тут опосередковані речами, в яких міститься фундамент створення тих або інших спільнот. Такий спосіб існування індивідів не передбачає "вчинок" як реалізацію моральної сутності людини. Сутність підміняється її симуляцією. Ідентичність "споживача" не виражає його сутність, оскільки не передбачається існування суті, як чогось внутрішнього і такого, що потребує реалізації. "Зовнішнє" не відображає глибину особистості або світу. Тому ідентичність-симулякр характеризується "зовнішньою завершеністю", поверхневим конструюванням непрозорого, самоочевидного артефакту, який позбавлений відражаючої функції; кількісними критеріями оцінки; антиєрархічності [23, с. 100].

Сучасна людина існує в просторі плюралізму цінностей. Це, з одного боку, надає можливості для самостійного визначення стратегії

життєдіяльності, а з іншого, утворює ситуацію "втечі від свободи" (Е. Фромм). Однією з найважливіших передумов існування феномена "відповідальність" виступає саме свобода. Трансформації свободи в сучасному ціннісному просторі з необхідністю призводять до відповідних змін відповідальності. Остання є прерогативою не тільки ідентичності, а й "самості" людського "Я".

Ціннісна ієрархія, властива класичній епосі, передбачала існування "авторитету". Він був тією інстанцією, спираючись і відштовхуючись від якої індивід формував власне "Я". Необхідність авторитету надавала можливість свободи індивіда. Навіть опираючись йому, людина перебувала в контексті ієрархічно сконструйованого "космосу" (порядку). Свого часу Е. Фромм, досліджуючи співвідношення "авторитету" і людської "самості", стверджував, що можливість виступити проти авторитету є визначальною для формування самосвідомості особистості. Вступаючи в протиріччя з вимогами власної совісті, опираючись владі ірраціонального авторитету особистість розвивала особливе відчуття самості. Я відчуває себе як Я, бо я сумніваюся, я протестую, я чиню опір авторитету [24, с. 179]. Зате в ситуації, коли влада стає анонімною і не явною, можливості опору зводяться до нуля. Інстанція влади розчиняється в "тілі" соціальних відносин. У силу зазначеного, влада авторитету підкорює людину зовнішнім впливам. Але якщо я не усвідомлюю, що підкоряюся або чиню опір, розмірковує Е. Фромм, якщо мною керує анонімний авторитет, я рятуюся від відчуття самості, я перетворююся на "Когось", стаю частиною безликого "Чогось" [24, с. 179].

Одним з таких "анонімних авторитетів" сьогодні виступає ринкова економіка. Саме її розвиток призводить до масового поширення "престижного споживання" (Т. Веблен). Важливою ознакою останнього є марнотратство часу і матеріальних благ. У цьому випадку статус і становище в соціальній ієрархії визначаються рівнем споживання, а головним критерієм чесноти людини виступають гроші. За твердженням Т. Веблена, основою, на якій в кінцевому рахунку ґрунтується хороша репутація в будь-якому високоорганізованому суспільстві, є грошова сила. І засобами демонстрації грошової сили, а тим самим і засобами придбання або збереження доброго імені є бездіяльність і престижне матеріальне споживання [25, с. 120]. Якщо спочатку "престижне споживання" і "бездіяльне марнотратство" були властиві виключно еліті, то поступово вони охоплюють усе суспільство. Тепер споживання на належному рівні стає потребою навіть бідних верств населення, яке імітує поведінку "бездіяльного класу". Зайве марнотратство матеріальних ресурсів і часу розраховані на публічну самодемонстрацію. Звідси випливає зменшення ролі міжособистісних відносин і зростання ваги "громадської думки".

Висновки. Формування та затвердження відповідальності відбувається сьогодні в контексті складних трансформаційних процесів, що змінюють систему цінностей, ідентичність, особистісне самовизначення людини. Зміна ціннісних орієнтирів, формування "динамічної моралі", яка підлаштовується під вимоги часу, ставлять особу перед постійним вибором форм поведінки, способів дій та мислення. На цьому тлі відбувається самоідентифікація, самовизначення особи.

Проте ідентичність перестає бути чимось раз і назавжди визначеним. Індивід може кілька разів змінювати свою ідентичність відповідно до змін у соціально-культурному і економічному просторі. На шляху пошуку власної ідентичності часто спостерігається елементарне пристосування індивіда до вимог існуючої реальності. Неабиякий вплив у здійсненні ціннісно-сміслових трансформацій має "суспільство споживання". Його виклики і спокуса підвищують необхідність формування соціально відповідальної людини. Перехід суспільства до епохи "пост" призводить до індивідуалізації суспільного буття, а, відтак, посилює відповідальність за власні дії та вибір і употужнює значення індивідуальної відповідальності. Адже саме індивідуальна соціальна відповідальність, яка спирається на сталі загальнолюдські цінності, спроможна протистояти негативним впливам нестабільності, невизначеності, втрати авторитетів.

У той же час ідентичність постає як умова володіння і збереження цінностей та знання, що стає перепорою на шляху тотальності впливу спокус "суспільства споживання" і стверджує самототожність індивіда. Відповідальність здатна утримувати себе індивідом у тотожності та цілісності.

Отримані результати дослідження ще раз підкреслюють необхідність формування соціально відповідальної людини шляхом гуманізації суспільного середовища. Подальші напрямки наукових пошуків у цьому контексті можуть бути зорієнтовані на пошуки шляхів такої гуманізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Арендт Х.* Ответственность и суждение. Сост. Дж. Кон ; пер. с англ. Д. Аронсона, С. Бардиной, Р. Гуляева. М., 2013. 352 с.
2. *Кириченко М. О., Дмитренко Г. А.* Соціальна відповідальність в управлінні: аспекти визначення та формування. Вісн. післядипломної освіти. 2016. Вип. 1. С. 47–65: Серія: Педагогічні науки.
3. *Бухаріна Л. М., Сучков А. В.* Використання соціальної відповідальності бізнесу для створення позитивного іміджу підприємства. Економіка і організація управління. 2014. Вип. 1–2. С. 48–53.
4. *Колот А. М.* Корпоративна соціальна відповідальність: еволюція та розвиток теоретичних поглядів. Наук. вісн. Київ. нац. екон. ун-ту ім. Вадима Гетьмана. 2013. № 4. С. 5–26. Серія: Економічна теорія.

5. *Косар Н. С., Пилипенко В. М., Кузьо Н. Є.* Корпоративна соціальна відповідальність бізнесу в Україні. Вісн. Нац. ун-ту "Львівська політехніка". Логістика. 2014. № 811. С. 176–183.
6. *Стратонова Н.* Самоідентифікація особистості у віртуальному просторі гри. Наук. вісн. Східноєвроп. нац. ун-ту імені Лесі Українки. Філософські науки. 2014. № 16. С. 37–45.
7. *Богаченко В. В.* Самоідентифікація суб'єкта соціального действия, ее сущность и структурная организация в поле социокультурного пространства современности. Гуманітар. вісн. Запорізь. держ. інженер. акад. 2014. Вип. 58. С. 178–188.
8. *Лісовий О. В.* Соціокультурна самоідентифікація особистості : автореф. дис. ... канд. філософ. наук : 09.00.04 ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2012. 23 с.
9. *Остапенко М. А.* Політична ідентичність як синтезуючий концепт політичної науки. Наук. часопис Нац. пед. ун-ту імені М. П. Драгоманова. Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. Вип. 16. С. 93–99.
10. *Хоружий Г. Ф.* Самоідентифікація особистості як соціально-психологічний процес. Вісн. Київ. нац. торг.-екон. ун-ту. 2016. Вип. № 2 (106). С. 5–15.
11. *Кісельова А. А.* Фактор мови ЗМК у національній самоідентифікації. Одес. лінгвіст. вісн. 2014. Вип. 3. С. 84–89.
12. *Полковенко Т. В.* Національна самоідентифікація українців на тлі подій 2013–2015 рр. Українська мова та культура в сучасному гуманітарному часопросторі : зб. матеріалів всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. "Українська мова та культура в сучасному гуманітарному часопросторі". Ірпінь, 2015. С. 150–155.
13. *Ліпін М.* Перспективи самовизначення людини у ситуаціях невизначеності. Наук. вісн. Чернівець. ун-ту. Філософія. 2015. Вип. 754–755. С. 81–86.
14. *Гидденс Э.* Современность и самоидентичность. Макросоциологические теории общества и социального изменения. Социальные и гуманитарные науки, отечественная и зарубежная литература. Социология. 1994. № 2. Серия 11.
15. *Сорокин П. А.* Человек. Цивилизация. Общество ; общ. ред., сост. и предисл. А. Ю. Согомонов ; пер. с англ. М. : Политиздат, 1992. 543 с.
16. *Тищенко П.* Ответственность и риск в эпоху "второго модерна". Логос. 2006. № 4 (55). С. 31–43.
17. *Бауман З.* Текущая современность. СПб. : Питер, 2008. 240 с.
18. *Арендт Х.* Vita activa, или О деятельной жизни. СПб. : Алетей, 2000. 437 с.
19. *Клиффорд Дж.* О коллекционировании искусства и культуры. Контексты современности. Хрестоматия. 2-е изд., перераб. и доп. ; сост. и ред. С. А. Ерофеев. Казань : Изд-во Казан. ун-та, 2001. 188 с.
20. *Максакова Р. В.* Общество кредита или Кредит приобщенности (общности). Герменевтика сообщества : материалы конф. Самара : Изд-во "Самар. ун-т", 2011. С. 289–300.
21. *Юнгер Ф. Г.* Совершенство техники; Машина и собственность. СПб. : Владимир Даль : Фонд ун-та, 2002. 560 с.

22. Хайдеггер М. Преодоление метафизики. Хайдеггер М. Время и бытие. М. : Республика, 1993. С. 177–192.
23. Маньковская Н. Б. Париж со змеями (Введение в эстетику постмодернизма). М. : ИФРАН, 1995. 220 с.
24. Фромм Э. Здоровое общество. Догмат о Христе. М. : Транзиткнига, 2005. 571 с.
25. Веблен Т. Теория праздного класса. М. : Прогресс, 1984. 367 с.

Стаття надійшла до редакції 09.01.2018.

Kravchenko A. Responsibility in the transformation of identity: the axiological aspect.

Background. The problem of responsibility is considered in the context of nonlinear processes of development of modern socio-cultural life and reformatting of identity under the influence of transformational changes of the present.

The **aim** of the article is to characterize the formation of new manifestations of responsibility amid the changes in the value orientations of the individual in the conditions of the postmodern space and personal self-determination in this space.

Materials and methods. The methodological basis of the research are the general scientific principles of the cognition of socio-cultural phenomena, which reflect the historical and philosophical, socio-psychological, cultural aspects of the interpretation of the problem and are subordinated to the system-structural, synergetic and contaminating methods of cognition.

Results. The interrelation of responsibility with the identity of the personality, which determines its self-cognition, is substantiated. The features of responsibility in society of consumption are analyzed, which creates new meanings and a new system of values.

Conclusion. It is proved that the change of value orientations, the formation of a dynamic morality, which is adapted to the requirements of time, puts the person before a constant choice of forms of behavior, ways of action and thinking. Therefore, an individual can change his identity several times in accordance with changes in the socio-cultural and economic space. In this context, a special role is assigned to individual social responsibility, which is able to withstand the negative effects of instability, uncertainty and loss of authority. At the same time, identity appears as a condition of having and preserving values and knowledge. It becomes a barrier to the total influence of the temptations of the consumer society and asserts the identity of the individual. Responsibility is the ability of an individual to maintain himself in an identity and integrity.

Keywords: social responsibility, sence, identity, value, consumption, personality.

REFERENCES

1. Arendt H. Otvetstvennost' i suzhdenie. Sost. Dzh. Kon ; per. s angl. D. Aronsona, S. Bardinoj, R. Guljaeva. M., 2013. 352 s.
2. Kyrychenko M. O., Dmytrenko G. A. Social'na vidpovidal'nist' v upravlinni: aspekty vyznachennja ta formuvannja. Visn. pisljadyplomnoi' osvity. 2016. Vyp. 1. S. 47–65: Serija: Pedagogichni nauky.
3. Buharina L. M., Suchkov A. V. Vykorystannja social'noi' vidpovidal'nosti biznesu dlja stvorennya pozytyvnogo imidzhu pidpryjemstva. Ekonomika i organizacija upravlinnja. 2014. Vyp. 1–2. S. 48–53.
4. Kolot A. M. Korporativna social'na vidpovidal'nist': evoljucija ta rozvytok teoretychnyh pogljadiv. Nauk. visn. Kyi'v. nac. ekon. un-tu im. Vadyma Get'mana. 2013. № 4. S. 5–26. Serija: Ekonomichna teorija.

5. Kosar N. S., Pylypenko V. M., Kuz'o N. Je. Korporatyvna social'na vidpovidal'nist' biznesu v Ukraini. Visn. Nac. un-tu "L'vivs'ka politehnika". Logistyka. 2014. № 811. S. 176–183.
6. Stratonova N. Samoidentyfikacija osobystosti u virtual'nomu prostori gry. Nauk. visn. Shidnojevroj. nac. un-tu imeni Lesi Ukrainky. Filosofs'ki nauky. 2014. № 16. S. 37–45.
7. Bogachenko V. V. Samoidentyfikacija sub#ekta social'nogo dejstvija, ee sushhnost' i strukturnaja organizacija v pole sociokul'turnogo prostranstva sovremennosti. Gumanitar. visn. Zaporiz'. derzh. inzhener. akad. 2014. Vip. 58. S. 178–188.
8. Lisovyj O. V. Sociokul'turna samoidentyfikacija osobystosti : avtoref. dys. ... kand. filosof. nauk : 09.00.04 ; Nac. ped. un-t im. M. P. Dragomanova. Kyi'v, 2012. 23 s.
9. Ostapenko M. A. Politychna identychnist' jak syntezujuchyj koncept politychnoi' nauky. Nauk. chasopys Nac. ped. un-tu imeni M. P. Dragomanova. Serija 22: Politychni nauky ta metodyka vykladannja social'no-politychnyh dyscyplin. Kyi'v : Vyd-vo NPU im. M. P. Dragomanova, 2015. Vyp. 16. S. 93–99.
10. Horuzhij G. F. Samoidentyfikacija osobystosti jak social'no-psyhologichnyj proces. Visn. Kyi'v. nac. torg.-ekon. un-tu. 2016. Vyp. № 2 (106). S. 5–15.
11. Kisel'ova A. A. Faktor movy ZMK u nacional'nij samoidentyfikacii'. Odes. lingvist. visn. 2014. Vyp. 3. S. 84–89.
12. Polkovenko T. V. Nacional'na samoidentyfikacija ukraïnciv na tli podij 2013–2015 rr. Ukraïns'ka mova ta kul'tura v suchasnomu gumanitarnomu chasoprostori : zb. materialiv vseukr. nauk.-prakt. internet-konf. "Ukraïns'ka mova ta kul'tura v suchasnomu gumanitarnomu chasoprostori". Irpin', 2015. S. 150–155.
13. Lipin M. Perspektyvy samovyznachennja ljudyny u sytuacijah nevyznachenosti. Nauk. visn. Chernivec'. un-tu. Filosofija. 2015. Vyp. 754–755. S. 81–86.
14. Giddens Je. Sovremennost' i samoidentichnost'. Makrosociologicheskie teorii obshhestva i social'nogo izmenenija. Social'nye i gumanitarnye nauki, otechestvennaja i zarubezhnaja literatura. Sociologija. 1994. № 2. Serija 11.
15. Sorokin P. A. Chelovek. Civilizacija. Obshhestvo ; obshh. red., sost. i predisl. A. Ju. Sogomonov ; per. s angl. M. : Politizdat, 1992. 543 s.
16. Tishhenko P. Otvetstvennost' i risk v jepohu "drugogo moderna". Logos. 2006. № 4 (55). S. 31–43.
17. Bauman Z. Tekuchaja sovremennost'. SPb. : Piter, 2008. 240 s.
18. Arendt H. Vita activa, ili O dejatel'noj zhizni. SPb. : Aletejja, 2000. 437 s.
19. Klifford Dzh. O kollekcionirovanii iskusstva i kul'tury. Konteksty sovremennosti. Hrestomatija. 2-e izd., pererab. i dop. ; sost. i red. S. A. Erofeev. Kazan' : Izd-vo Kazan. un-ta, 2001. 188 s.
20. Maksakova R. V. Obshhestvo kredita ili Kredit priobshhennosti (obshhnosti). Germenevtika soobshhestva : materialy konf. Samara : Izd-vo "Samar. un-t", 2011. S. 289–300.
21. Junger F. G. Sovershenstvo tehnik; Mashina i sobstvennost'. SPb. : Vladimir Dal' : Fond un-ta, 2002. 560 s.
22. Hajdegger M. Preodolenie metafiziki. Hajdegger M. Vremja i bytie. M. : Respublika, 1993. S. 177–192.
23. Man'kovskaja N. B. Parizh so zmejami (Vvedenie v jestetiku postmodernizma). M. : IFRAN, 1995. 220 s.
24. Fromm Je. Zdorovoe obshhestvo. Dogmat o Hriste. M. : Tranzitkniga, 2005. 571 s.
25. Veblen T. Teorija prazdnogo klassa. M. : Progress, 1984. 367 s.